

ДЕРЖАВНА СЛУЖБА УКРАЇНИ З НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ
ІНСТИТУТ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
У СФЕРІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

ВИПУСКНА РОБОТА

на тему:

«Організація та проведення спеціальних об'єктових навчань і тренувань з питань цивільного захисту на суб'єктах господарювання»

слухача з короткострокового підвищення кваліфікації з питань цивільного захисту

(категорія «Завідувачі (заступники завідувачів) міських курсів, завідувачі навчально-консультаційних пунктів, начальники циклів практичної підготовки, майстри виробничого навчання навчально-методичних центрів сфери цивільного захисту»)

завідувача навчально-консультаційним пунктом м. Бердичева навчально-методичного центру цивільного захисту Житомирської області.

Ярошука Володимира Віталійовича

Перевірив: _____

(посада, вчений ступінь (звання), прізвище, ініціали)

КИЇВ 2018

ЗМІСТ

Вступ	3
1. Цивільний захист як функція держави	4-5
2. Загальні положення про спеціальні об'єктові навчання і тренування з питань цивільного захисту.....	6-7
3. Періоди проведення спеціальних об'єктових навчань і тренувань....	8-11
3.1. Підготовчий період.	
3.2. Проведення навчання (тренування).	
3.3. Розбір результатів.	
4. Основні документи, які необхідні для проведення спеціально-об'єктових навчань (тренувань)	12-13
5. Підготовка посадових осіб, формувань, робітників до спеціального об'єктового навчання	14
6. Порядок проведення спеціального об'єктового навчання (тренування)	15-17
7. Державний нагляд (контроль) за дотриманням періодичності навчання та облік проведення СОН (СОТ).	18-19
8. Методичне керівництво та методичний супровід навчання (тренування)	20-21
Висновки	22
Список використаних джерел	23-24

ВСТУП

Завчасна та планова підготовка фахівців у сфері цивільного захисту на підприємствах, у закладах, установах, організаціях – це важлива ланка у забезпеченні цивільного захисту громадян України. Вимогами Кодексу цивільного захисту України передбачено створення системи цивільного захисту на кожному суб'єкті господарювання. Це питання є актуальним кожного дня тому, що стрімкий технологічний розвиток суспільства тягне за собою істотне підвищення техногенного навантаження на навколишнє середовище та кожну людину окремо.

П.6 постанови КМУ від 26.06.2013 № 444 « Про затвердження Порядку здійснення навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях» визначає, що «навчання працюючого населення діям у надзвичайних ситуаціях здійснюється безпосередньо на підприємстві, в установі та в організації згідно з програмами підготовки працівників до дій у НС, а також під час проведення спеціальних об'єктових навчань і тренувань з питань цивільного захисту».

Велике значення у вирішенні цього завдання має проведення суб'єктами господарювання, навчальними закладами спеціальних об'єктових навчань (СОН) та об'єктових тренувань (СОТ), які є вищою формою підготовки органів управління, керівного складу ЦЗ, командно-начальницького і особового складу формувань ЦЗ, працюючого персоналу підприємств, установ, організацій, населення і студентів до вирішення завдань цивільного захисту, запобігання і реагування на надзвичайні ситуації, ліквідації їх наслідків і визначають рівень підготовки цих структур до дій в умовах надзвичайних ситуацій. Порядок і строки проведення таких тренувань визначаються керівними документами з цивільного захисту.

Згідно з законодавством в сфері цивільного захисту керівництво підприємств, установ та організацій незалежно від форм власності і підпорядкування планують і здійснюють необхідні заходи для захисту своїх працівників, об'єктів господарювання та довкілля від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру, розробляють плани локалізації і ліквідації аварій (катастроф), створюють матеріальні резерви для попередження та ліквідації надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру, забезпечують своєчасне оповіщення своїх працівників про загрозу виникнення або про виникнення надзвичайної ситуації техногенного та природного характеру, організують здійснення заходів з питань евакуації.

Але на жаль, керівники підприємств, установ та організацій та інші категорії керівних кадрів і фахівців не має професійної підготовки, відповідних знань та досвіду у сфері цивільного захисту. Тому основна мета спеціальних об'єктових навчань навчити керівний склад суб'єктів господарювання та особовий склад формувань завчасно та якісно реагувати на надзвичайні ситуації.

1. Цивільний захист як функція держави

Цивільний захист - це функція держави, спрямована на захист населення, територій, навколишнього природного середовища та майна від надзвичайних ситуацій шляхом запобігання таким ситуаціям, ліквідації їх наслідків і надання допомоги постраждалим у мирний час та в особливий період.

Правовою основою цивільного захисту є Конституція України, Кодекс цивільного захисту, інші закони України, а також акти Президента України та Кабінету Міністрів України.

Цивільний захист забезпечується з урахуванням особливостей, визначених Законом України "Про основи національної безпеки України", суб'єктами, уповноваженими захищати населення, території, навколишнє природне середовище і майно, згідно з вимогами Кодексу цивільного захисту - у мирний час, а також в особливий період - у межах реалізації заходів держави щодо оборони України.

Цивільний захист здійснюється за такими основними принципами:

гарантування та забезпечення державою конституційних прав громадян на захист життя, здоров'я та власності;

комплексного підходу до вирішення завдань цивільного захисту;

пріоритетності завдань, спрямованих на рятування життя та збереження здоров'я громадян;

максимально можливого, економічно обґрунтованого зменшення ризику виникнення надзвичайних ситуацій;

централізації управління, єдиноначальності, підпорядкованості, статутної дисципліни Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту, аварійно-рятувальних служб;

гласності, прозорості, вільного отримання та поширення публічної інформації про стан цивільного захисту, крім обмежень, встановлених законом;

добровільності - у разі залучення громадян до здійснення заходів цивільного захисту, пов'язаних з ризиком для їхнього життя і здоров'я;

відповідальності посадових осіб органів державної влади та органів місцевого самоврядування за дотримання вимог законодавства з питань цивільного захисту;

виправданого ризику та відповідальності керівників сил цивільного захисту за забезпечення безпеки під час проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт.

Постійно діючими органами управління цивільного захисту, до повноважень яких належать питання організації та здійснення заходів цивільного захисту, є:

на державному рівні - Кабінет Міністрів України, ДСНС, а також центральні органи виконавчої влади, що створюють функціональні підсистеми, та підрозділи з питань цивільного захисту у складі їх апаратів;

на регіональному рівні - Рада міністрів Автономної Республіки Крим, обласні, Київська та Севастопольська міські держадміністрації, підрозділи з питань цивільного захисту, які утворюються у їх складі, територіальні органи ДСНС;

на місцевому рівні - районні, районні у м. Києві та Севастополі держадміністрації, виконавчі органи міських (міст республіканського Автономної Республіки Крим і міст обласного значення) рад, підрозділи з питань цивільного захисту,

які утворюються у їх складі, виконавчі органи селищних та сільських рад, підрозділи територіальних органів ДСНС;

на об'єктовому рівні - керівні органи підприємств, установ та організацій, а також підрозділи (посадові особи) з питань цивільного захисту, які утворюються (призначаються) такими органами відповідно до законодавства.

Координаційними органами є:

на загальнодержавному рівні - Державна комісія з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій;

на регіональному рівні - комісії з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій Автономної Республіки Крим, областей, м. Києва та Севастополя;

на місцевому рівні - комісії з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій районів, міст, районів у містах, селищ;

на об'єктовому рівні - комісії з питань надзвичайних ситуацій підприємств, установ та організацій.

До складу сил цивільного захисту єдиної державної системи цивільного захисту входять:

оперативно-рятувальна служба цивільного захисту;

аварійно-рятувальні служби;

формування цивільного захисту;

спеціалізовані служби цивільного захисту;

пожежно-рятувальні підрозділи (частини);

добровільні формування цивільного захисту.

2. Загальні положення про спеціальні об'єктові навчання і тренування з питань цивільного захисту

Порядок проведення навчання керівного складу та фахівців, діяльність яких пов'язана з організацією і здійсненням заходів з питань цивільного захисту, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 23 жовтня 2013 р. № 819, встановлює, що спеціальні об'єктові навчання і тренування з питань цивільного захисту, що проводяться суб'єктами господарювання відповідно до планів реагування на надзвичайні ситуації, планів локалізації і ліквідації наслідків аварій на об'єктах підвищеної небезпеки та планів цивільного захисту на особливий період, затверджених в установленому законодавством порядку, є практичною підготовкою керівного складу та фахівців, діяльність яких пов'язана з організацією і здійсненням заходів з питань цивільного захисту.

Згідно з Порядком підготовки до дій за призначенням органів управління та сил цивільного захисту, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 26 червня 2013 р. № 443, залежно від періодичності, тривалості та складу учасників спеціальні об'єктові навчання і тренування з питань цивільного захисту поділяються на:

- **спеціальне об'єктове навчання** з питань цивільного захисту, яке проводиться один раз на три роки, тривалістю до двох діб. Керівник навчання - керівник (заступник керівника) суб'єкта господарювання. Склад учасників - члени комісії з питань надзвичайних ситуацій, керівний склад і фахівці, діяльність яких пов'язана з організацією і здійсненням заходів з питань цивільного захисту суб'єкта господарювання, спеціалізовані служби цивільного захисту, до третини формувань цивільного захисту суб'єкта господарювання;

- **спеціальне об'єктове тренування** з питань цивільного захисту (спеціалізованої служби цивільного захисту), проводиться не менше одного разу на рік, тривалістю до однієї доби. Керівник навчання – керівник спеціалізованої служби цивільного захисту. Склад учасників - керівний склад і фахівці, діяльність яких пов'язана з організацією і здійсненням заходів з цивільного захисту суб'єкта господарювання, відповідна спеціалізована служба цивільного захисту;

- **спеціальне об'єктове тренування** з питань цивільного захисту (формування цивільного захисту), проводиться не менше одного разу на рік, тривалістю до однієї доби. Керівник тренування – керівник формування цивільного захисту. Склад учасників - керівний склад і фахівці, діяльність яких пов'язана з організацією і здійсненням заходів з цивільного захисту суб'єкта господарювання, відповідне формування цивільного захисту.

Спеціальні об'єктові навчання і тренування з питань цивільного захисту проводяться у робочий час за рахунок коштів роботодавця.

Відповідно до пункту 17 Порядку здійснення навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 26 червня 2013 р. № 444, графіки проведення спеціальних об'єктових навчань і тренувань з питань цивільного захисту затверджуються

щороку керівниками підприємств, установ та організацій і узгоджуються з місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування та територіальними органами ДСНС.

Під час планування та проведення спеціальних об'єктових навчань і тренувань з питань цивільного захисту рекомендується передбачати отримання, вдосконалення і закріплення їх учасниками практичних умінь та навичок з виконання завдань, визначених:

- програмами підготовки працівників до дій у надзвичайних ситуаціях (пункт 9 Порядку здійснення навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 26 червня 2013 р. № 444, Програма загальної підготовки працівників підприємств, установ та організацій до дій у надзвичайних ситуаціях, затверджена наказом ДСНС від 06.06.2014 № 310;

- планами реагування на надзвичайні ситуації, планами локалізації і ліквідації наслідків аварій на об'єктах підвищеної небезпеки та планами цивільного захисту на особливий період (стаття 130 Кодексу цивільного захисту України);

- інструкціями щодо дій персоналу суб'єкта господарювання з чисельністю персоналу 50 осіб і менше у разі загрози виникнення або виникнення надзвичайних ситуацій (пункт 5 Порядку підготовки до дій за призначенням органів управління та сил цивільного захисту, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 26 червня 2013 р. № 443);

- Порядком утворення, завдання та функції формувань цивільного захисту, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 9 жовтня 2013 р. № 787, та Примірним положенням про формування цивільного захисту, затвердженим наказом МВС від 31.01.2015 № 113;

- Положенням про спеціалізовані служби цивільного захисту, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 8 липня 2015 р. № 469;

- Правилами пожежної безпеки в Україні, затвердженими наказом МВС від 30.12.2014 № 1417, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 5 березня 2015 р. за № 252/26697;

- Порядком проведення евакуації у разі загрози виникнення або виникнення надзвичайних ситуацій, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 30 жовтня 2013 р. № 841;

- статтями 36, 37 Кодексу цивільного захисту України (медичний та біологічний захист, забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення).

3. Періоди проведення спеціальних об'єктових навчань і тренувань

Під час організації спеціальних об'єктових навчань і тренувань з питань цивільного захисту суб'єктам господарювання рекомендується передбачати підготовчий період, періоди проведення навчання та розбору його результатів.

3.1. Підготовчий період.

Цей період є найбільш важливим, тому від якості проведених заходів залежить успіх проведеного навчання. Планування та проведення заходів цього періоду повинно бути як найдосконаліше.

До загальних заходів підготовчого періоду навчання можуть належати:

- визначення осіб керівного складу та персоналу, які організують і здійснюють заходи навчання (тренування), виконують функції посередників з навчання (тренування);
- розробка навчально-методичної документації та кошторису витрат на підготовку та проведення навчання (тренування);
- підготовка навчальних місць, містечок та натурних ділянок з відпрацювання практичних заходів;
- оцінка готовності персоналу, який залучається до навчання, засобів імітації, систем управління та оповіщення.

З командирами формувань у підготовчий період проводяться інструктивні заняття та рекогносцировка місць практичного відпрацювання навчальних питань.

3.2. Проведення навчання (тренування).

До проведення навчання на підприємствах, установах та в організаціях рекомендується залучати об'єктову комісію з питань надзвичайних ситуацій, об'єктові евакуаційні органи, штатний або позаштатний підрозділ (особу) з питань цивільного захисту, особи, на яких у разі виникнення надзвичайної ситуації покладаються функції керівника робіт з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації та працівників штабу з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації об'єктового рівня, об'єктові спеціалізовані служби цивільного захисту (у разі утворення), чергову (диспетчерську) службу (у разі утворення), до третини об'єктових формувань цивільного захисту, об'єктову добровільну пожежну дружину (команду), об'єктову аварійно-рятувальну службу (у разі утворення).

Згідно з пунктом 14 Порядку здійснення навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 26 червня 2013 р. № 444, особи, що залучаються підприємствами, установами та організаціями (у тому числі на умовах договору) до проведення інструктажів, навчання і перевірки знань з питань цивільного захисту, пожежної та техногенної безпеки, зобов'язані пройти спеціальну підготовку на територіальних курсах, у навчально-методичних центрах цивільного захисту та безпеки життєдіяльності відповідно до вимог типового положення про них.

Для підготовки керівництва установи, підприємства та організації для забезпечення успішного проведення навчання (тренування) безпосередньо на підприємстві, в установі, організації проводяться інструктивно-методичні

заняття відповідно до пункту 6.7. Типового положення про територіальні курси, навчально-методичні центри цивільного захисту та безпеки життєдіяльності, затвердженого наказом МВС від 29.05.2014 № 523, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 13 червня 2014 р. за № 624/25401.

З посередниками та працівниками, які на час навчання призначаються керівниками на навчальних місцях з практичного відпрацювання заходів і робіт та/або залучаються до проведення таких заходів і робіт, проводяться необхідні інструктажі щодо правильності та безпечності їх дій.

Для забезпечення проведення навчання керівником підприємства, установи, організації з урахуванням цілей і масштабів заходу затверджується план проведення спеціального об'єктового навчання (тренування) з питань цивільного захисту, який визначає хід навчання, послідовність відпрацювання навчальних питань та містить додатки з планом об'єкта з графічним показом ділянок, рубежів, пунктів відтворення обстановки та переліком засобів імітації, графіком нарощування обстановки з переліком ввідних; схемою розгортання сил і засобів у місцях (ділянках) відпрацювання практичних заходів та їх змістом, терміновими донесеннями за навчанням тощо.

Для відпрацювання питань взаємодії та оцінки реальності розроблених документів з цивільного захисту та визначення готовності сил і засобів до виконання завдань, згідно з пунктом 13 частини дванадцятої 12 статті 23 Кодексу цивільного захисту України та пунктом 3 розділу III Положення про Оперативно-рятувальну службу цивільного захисту, затвердженого наказом МВС від 03.07.2014 № 631, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 23 липня 2014 р. за № 853/25630, до навчання (тренування) можуть залучатись в установленому порядку окремі підрозділи оперативно - рятувальної служби цивільного захисту Державної служби України з надзвичайних ситуацій та інших аварійно-рятувальних служб.

З метою забезпечення досягнення навчальних цілей навчання (тренування), суворого дотримання вимог безпеки, правил експлуатації обладнання та вимог виробничих інструкцій проводиться оцінка готовності (допуск) персоналу до проведення навчання (тренування). Для цього рекомендується створити комісію підприємства, установи, організації, до складу якої включаються посадові особи, які виконують обов'язки, пов'язані із забезпеченням цивільного захисту, пожежної безпеки та охорони праці, а також може залучатися представник відповідного територіального органу ДСНС.

Під час оцінки готовності (допуску) персоналу до проведення навчання (тренування) рекомендується провести:

- перевірку документів та особистої підготовки керівного складу та працівників, які організують і здійснюють заходи навчання (тренування), виконують функції посередників з навчання (тренування);
- вибіркову перевірку знань з питань цивільного захисту в обсязі програм підготовки працівників до дій у надзвичайних ситуаціях;
- перевірку знання заходів безпеки працівників, які залучаються до відпрацювання практичних питань з навчання;

- огляд з визначенням ступеня готовності спеціалізованих служб і формувань цивільного захисту та навчально-виробничої бази до навчання.

Під час навчання (тренування) виконуються практичні заходи, що дають змогу перевірити реальність планів реагування на надзвичайні ситуації, локалізації і ліквідації наслідків аварій на об'єктах підвищеної небезпеки, цивільного захисту на особливий період, визначити рівень готовності до вирішення завдань цивільного захисту керівного складу і фахівців підприємства, установи, організації, забезпечити взаємодію між об'єктовими спеціалізованими службами, формуваннями та органами управління ними, відпрацювати практичні дії персоналу, застосовуючи засоби захисту, в різних режимах функціонування єдиної державної системи цивільного захисту та її ланок. Практичні заходи навчання проводяться з імітацією руйнувань, пожеж, вибухів, зон затоплення і зараження, задимлення, аварій на трубопроводах і ємностях, ступінь яких залежить від навчальних цілей, особливостей підприємства, установи, організації та характеру навколишньої місцевості.

3.3. Розбір результатів.

Після закінчення навчання (тренування) проводиться його аналіз та узагальнення підсумків, під час якого дається оцінка готовності на період проведення навчання підприємства, установи, організації до реалізації планів реагування на надзвичайні ситуації, локалізації і ліквідації наслідків аварій на об'єктах підвищеної небезпеки, цивільного захисту на особливий період, у тому числі:

- якості відпрацювання планувальних документів для організації діяльності з питань цивільного захисту; стану утримання та підготовки до використання за призначенням захисних споруд цивільного захисту;
- заходів із завчасного накопичення і підтримання у готовності засобів радіаційного та хімічного захисту;
- створення матеріального резерву та запасу майна цивільного захисту;
- стану підготовки керівного складу органів управління в тому числі щодо дій органів управління у режимах підвищеної готовності та надзвичайної ситуації;
- готовності до дій спеціалізованих служб і формувань цивільного захисту;
- функціонування об'єктової (локальної) системи оповіщення та організації порядку доведення до персоналу інформації про загрозу виникнення або виникнення надзвичайної ситуації;
- організації заходів щодо забезпечення пожежної та техногенної безпеки.

За результатами проведеного навчання (тренування) керівником підприємства, установи, організації видається наказ про стан готовності підприємства, установи, організації до вирішення завдань цивільного захисту та у разі необхідності в установленому порядку вносяться уточнення та зміни до відповідних планів реагування на надзвичайні ситуації, локалізації і ліквідації

наслідків аварій на об'єктах підвищеної небезпеки, цивільного захисту на особливий період.

4. Основні документи, які необхідні для проведення спеціально-об'єктових навчань (тренувань)

Основним документом, що визначає порядок підготовки навчання з ЦЗ об'єкта, основні завдання, склад учасників, строки, порядок та місце його проведення, завдання виконавцям – є наказ керівника суб'єкта господарювання про підготовку та проведення спеціального об'єктового навчання, який видається та доводиться до виконавців не пізніше ніж за - 1,5 місяця до його проведення.

Безпосередня підготовка спеціального об'єктового навчання проводиться згідно календарного плану, який розробляється та доводиться до виконавців – за 1,5 – 1 місяців до проведення навчання.

Календарний план визначає основні заходи з підготовки до навчання, чергу і строки їх виконання та осіб, які відповідають за їх виконання. Він включає перелік організаційних питань, порядок розробки документів, підготовку керівництва, посередників, організацію проведення занять з особовим складом формувань і працівниками суб'єкту господарювання за встановленими навчальними програмами, підготовку району проведення навчання.

Календарний план розробляється штабом керівництва та затверджується керівником суб'єкта господарювання (керівником навчання).

План проведення спеціального об'єктового навчання з ЦЗ є основним учбово-методичним документом, який визначає порядок проведення навчання.

План розробляється штабом керівництва з додатком карт (схем), підписується начальником штабу керівництва та затверджується керівником навчання не пізніше ніж за 20 днів до початку спеціального об'єктового навчання і доводиться до заступників (помічників) керівника навчання та командно-начальницького складу формувань і посередників.

Для якісного відпрацювання навчальних питань в ході навчання важливим є планування ввідних для нарощування обстановки. Для цього розробляється план нарощування обстановки, який включає почасовий графік нарощування обстановки з переліком ввідних та порядок їх вручення.

З метою розробки та уточнення елементів і деталей плану проведення навчання з урахуванням характеру місцевості, особливостей об'єкту, його виробничої діяльності, наявності відомчого житлового фонду, під'їзних шляхів, стану маршрутів та інших елементів, уточнення плану проведення навчання, визначення місць виконання практичних заходів керівником навчання проводиться рекогносцировка району проведення навчання, до якої залучаються заступники і помічники керівника навчання, командири формувань та начальники служб ЦЗ, посередники.

Для забезпечення найбільш ретельної роботи на місцевості розробляється план рекогносцировки, в якому вказуються: мета рекогносцировки, склад групи, час проведення рекогносцировки та порядок її проведення.

На підставі плану проведення навчання, даних рекогносцировки та наявності імітаційних засобів, розробляється план імітації, який включає заходи, які забезпечують створення обстановки, наближеної до умов в осередках ураження. Він розробляється помічником керівника навчання з імітації разом з відповідними службами текстуально, при необхідності до нього прикладаються відповідні схеми.

План імітації розробляє помічник керівника навчання з імітації та надає на затвердження керівникові навчання.

Для проведення імітації наказом визначається імітаційна команда.

На підставі плану проведення навчання заступники (помічники) керівника навчання, посередники розробляють часткові плани. Вони розробляються у вільній формі і повинні відображати порядок опрацювання навчальних питань учасниками навчання, заходи щодо всебічного забезпечення, дотримання заходів безпеки. Часткові плани розробляються текстуально або графічно і затверджуються керівником навчання.

Командири формувань розробляють і подають на затвердження плани-графіки проведення спеціальних об'єктових тренувань за підпорядкуванням. За основу розробки планів-графіків СОТ береться спеціальна тематика програми підготовки формувань, а також тактичні завдання за планом приведення формувань до готовності та обстановка, на фоні якої проводиться спеціальне об'єктове навчання.

5. Підготовка посадових осіб, формувань, робітників до спеціального об'єктового навчання

Підготовка посадових осіб, формувань ЦЗ робітників і службовців до навчання є важливішим завданням та здійснюється відповідно плану.

Завчасна та старанна підготовка навчання покликана забезпечити високу готовність керівництва і посередницького апарату, усіх учасників до якісного виконання своїх завдань та обов'язків, і в цілому підвищення готовності об'єкту до рішення завдань ЦЗ.

Основні категорії учасників навчання готуються до навчання по відповідним програмам. Важливо, щоб до початку навчання така підготовка була закінчена у повному обсязі. Підготовка керівництва і посередників проводиться на відповідних зборах, інструктивних, практичних і методичних заняттях, у ході самостійної підготовки.

Що стосується формувань, то крім занять з підготовки за програмами, безпосередньо перед навчанням з ними проводяться перевірки їх готовності на яких перевіряється укомплектованість особовим складом, технікою, приладами і майном, засобами зв'язку тощо.

Спеціальна підготовка формувань складається з підготовки командно-начальницького та особового складу і формування в цілому.

Рівень готовності штабів та служб повинен бути таким, щоб вони могли забезпечити стійке управління силами, які реально притягненні до навчання, здійснення усіх практичних заходів.

Підготовка до навчання повинна забезпечити чітке і єдине розуміння керівництвом суб'єкта господарювання усіх завдань, які відпрацьовуються на навчанні, створити умови для якісної розробки документів, сприяти успішному відпрацюванню учбових питань у складній обстановці, яка швидко міняється і є повчальною, потребує творчості, ініціативи і рішучості у діях.

6. Порядок проведення спеціального об'єктового навчання (тренування)

Навчання необхідно планувати так, щоб воно менш за все впливало на виробничий процес об'єкту і на роботу окремих служб. Тому план проведення навчання, необхідно скласти таким чином, щоб дії робітників в ході навчання по можливості співпадали з їх посадовими обов'язками і діями, як по часу так і по місцю.

Так оповіщення і збір, бажано сполучити по часу з початком роботи, з таким рахунком, щоб керівний склад був зібраний за 20-30 хвилин до початку роботи і час проведення щоденної наради співпадав зі збором заступників, помічників керівника навчання і посередників для доведення обстановки по ввідній і постановки завдань.

На першому етапі навчання відпрацьовуються питання пов'язані з організацією і проведенням захисту, рятувальних та інших невідкладних робіт в ході ліквідації наслідків виробничих аварій на об'єкті або на сусідньому об'єкті, та інших НС. При цьому доцільно користуватися документами плану ЦЗ (плану дій) об'єкту на мирний час.

Керівник навчання віддає розпорядження на вручення ввідної про загрозу або виникнення на об'єкті аварії з утворенням осередків ураження. Обстановка, яка створюється, повинна відповідати характеру виробництва, найбільш можливим на даному об'єкті надзвичайним ситуаціям і дозволяла б перевірити реальність плану ЦЗ об'єкту на мирний час, ефективність встановлених на об'єкті вимог безпеки та заходів зі зниження впливу від поширення вражаючого чинника на здоров'я персоналу об'єкту. Можуть бути і такі варіанти обстановки, коли об'єкт попадає в зони радіоактивного і хімічного ураження, зони руйнувань внаслідок аварій та катастроф на інших радіаційно, хімічно, пожежо-вибуховонебезпечних об'єктах. При цьому аварії і катастрофи можуть виникнути також внаслідок стихійних лих (землетрусів, затоплень, зсувів, ураганів тощо). Усе це враховується при нарощуванні обстановки.

Якщо аварія виникла на самому об'єкті, то ввідну з обстановкою доцільно вручати відповідальним особам, які знаходяться безпосередньо на місці аварії, поблизу її виникнення (начальнику цеху, зміни тощо), щоб можна було прослідити і відпрацювати порядок проходження інформації і доповідей про аварії знизу доверху у об'єктовій ланці і до старших начальників. В інших випадках ввідну вручають від імені старших начальників, керівників сусідніх об'єктів черговому (диспетчеру), на якого покладені обов'язки по прийому даних обстановки і оповіщенню у випадках виникнення аварій, зараження або ураження об'єкту.

Керівник навчання та посередники контролюють дії чергового (диспетчера), керівника робіт і штабу з ліквідації наслідків НС, служб ЦЗ з організації оповіщення і захисту робітників та службовців, а також залученого до навчання населення, по негайному вводу в дію чергових аварійних команд та інших сил і засобів, які є на об'єкті, для локалізації аварії та ліквідації її наслідків.

Звертають увагу на своєчасність доповідей про аварію (катастрофу) старшим начальникам та іншим органам, від яких виділяються сили та засоби по планам взаємодії на випадок аварії.

По попередній домовленості керівник отримує метеорологічні дані на основі яких штаб з ліквідації НС практикується в визначенні даних про зону можливого зараження (ураження), її величини і часу підходу до об'єкту, які прогнозуються. Через групу зв'язку такі дані доводяться до командирів формувань.

Керівник навчання вводить в дію відповідний розділ плану ЦЗ об'єкту і відпрацьовує розпорядження керівному складу об'єкту, контролює проходження команд і дії тих, хто навчається, з виконання запланованих заходів, підготовку до евакуації персоналу об'єкту (якщо це передбачено планом навчання), населення відомчого житлового сектору. Обстановка нарощується за рахунок подачі ввідних по подіям, які можуть виникнути на території об'єкту (пожежа, неполадки у водоканалізаційних, енергетичних мережах, на обладнанні об'єкту тощо).

Після завершення першого етапу навчання доцільно провести огляд готовності формувань.

Другий етап навчання доцільно починати з подання сигналу “УВАГА УСІМ”, яким населення і персонал об'єкту будуть оповіщені про виникнення НС (аварії на потенціально-небезпечному об'єкті, стихійному лихі тощо).

По попереднім розрахункам, при незмінних погодних умовах, зони можливого зараження визначаються необхідність термінової евакуації персоналу об'єкту і населення відомчого житлового сектору. Керівництво і посередники слідкують за тим, щоб дії чергового персоналу з доведення учбового сигналу здійснювались відповідно інструкціям, схемам оповіщення, а також установленим обмеженням на даному навчанні.

У цей період відпрацьовуються зі штабом з ліквідації НС та службами ЦЗ ряд невідкладних заходів з виявлення обстановки, підвищення стійкості управління і, перш за все, з підтримки надійного зв'язку з старшими органами управління і силами ЦЗ.

Основним видом захисту людей від дії НХР при відповідних метеорологічних умовах є евакуація усього персоналу об'єкту і населення у наданий для цієї мети населений пункт (район). Керівник навчання і посередник при евакокомісії вивчають роботу штабу з ліквідації НС, служб та евакокомісії по уточненню розрахунків і робочих документів плану термінової евакуації і тимчасового розселення, і перш за все, списків евакуйованих, розподілу їх по видам транспорту, взаємодію з автотранспортними підприємствами з питань надання автобусів, автомобілів, по маршрутам пішої евакуації, організації усіх видів забезпечення і управління евакозаходами з урахуванням обстановки по навчанню. Визначається ступінь узгодження евакозаходів між об'єктами в місті і населеним пунктом сільського району, в які передбачається розосередження робітників і службовців та евакуація їх

сімей; контролюється хід підготовки транспорту до перевезення людей з зон можливого зараження.

У випадку термінової евакуації усі питання евакуації залежать від керівників ЦЗ об'єкту і входять в коло їх обов'язків.

З питань практичного здійснення евакуації може бути заслуханий голова евакуаційної комісії.

Після відпрацювання усіх намічених учбових питань керівник навчання подає команду на закінчення практичних дій тих, хто навчається, дає вказівки про час збору формувань у наміченому районі, про подальші дії учасників навчання, перевірки наявності техніки, приведення в порядок району навчання, заслуховує доповіді своїх заступників, помічників і посередників, начальника штабу керівництва про прибуття формувань, техніки і евакуйованих людей в місця постійної дислокації, після чого об'являє відбій навчанню. Після виконання всіх вище вказаних заходів керівник ставить завдання заступникам, помічникам, посередникам і штабу керівництва з підготовки матеріалів розбору навчання, уточнює порядок, час і місце проведення загального і часткових розборів.

7. Державний нагляд (контроль) за дотриманням періодичності навчання та облік проведення СОН (СОТ).

Відповідно до вимог частини п'ятої статті 91 Кодексу цивільного захисту України та підпункту 42 пункту 4 Положення про Державну службу України з надзвичайних ситуацій, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 16 грудня 2015 р. № 1052, ДСНС здійснює державний нагляд (контроль) за дотриманням періодичності навчання керівного складу та фахівців, діяльність яких пов'язана з організацією і здійсненням заходів цивільного захисту, та вживає заходів для усунення виявлених недоліків. Згідно з пунктом 7 Порядку проведення навчання керівного складу та фахівців, діяльність яких пов'язана з організацією і здійсненням заходів з питань цивільного захисту, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 жовтня 2013 р. № 819, навчання цієї категорії осіб здійснюється шляхом проведення функціонального навчання та практичної підготовки - спеціальних об'єктових навчань і тренувань з питань цивільного захисту (пункт 9 зазначеного Порядку). Відповідно до пункту 7 Положення про Державну службу України з надзвичайних ситуацій ДСНС здійснює свої повноваження безпосередньо і через утворені в установленому порядку територіальні органи. З урахуванням цього ГУ (У) ДСНС в областях та місті Київ здійснюють державний нагляд (контроль) за дотриманням періодичності спеціальних об'єктових навчань і тренувань.

Зазначений нагляд (контроль) здійснюється у встановленому законодавством порядку та згідно із затвердженими місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування планами-графіками проведення практичної підготовки осіб керівного складу і фахівців, діяльність яких пов'язана з організацією і здійсненням заходів цивільного захисту на підприємствах, в установах, організаціях у відповідному році. Плани-графіки розробляються відповідно до вимог Положення про організацію навчального процесу з функціонального навчання, затвердженого наказом МВС від 21.10.2014 № 1112, зареєстрованим в Мін'юсті 5 листопада 2014 р. за № 1398/26175.

Згідно з пунктом 7 Порядку підготовки до дій за призначенням органів управління та сил цивільного захисту, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 26 червня 2013 р. № 443, та позиціями 12, 13 додатка 8 до цього Порядку спеціальні об'єктові тренування і навчання з питань цивільного захисту є заходами з підготовки органів управління та сил цивільного захисту. Згідно з пунктом 7 зазначеного Порядку їх облік ведуть територіальні органи ДСНС.

Облік проведених спеціальних об'єктових навчань і тренувань з питань цивільного захисту ведеться на підставі узгоджених згідно з пунктом 17 Порядку здійснення навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 26 червня 2013 р. № 444, графіків проведення таких навчань і тренувань, результатів державного нагляду (контролю) за дотриманням періодичності навчання керівного складу та фахівців, діяльність яких пов'язана з організацією і здійсненням заходів

цивільного захисту (у частині їх практичної підготовки) та інформації, отриманої у встановленому порядку від підприємств, установ, організацій.

8.Методичне керівництво та методичний супровід навчання (тренування)

Методичне керівництво проведенням спеціальних об'єктових навчань і тренувань з питань цивільного захисту, яке згідно з пунктом 7 Порядку підготовки до дій за призначенням органів управління та сил цивільного захисту, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 26 червня 2013 р. № 443, здійснюється територіальними органами ДСНС, проводиться шляхом внесення пропозицій до організаційно-методичних вказівок, що затверджуються місцевими державними адміністраціями та органами місцевого самоврядування (стаття 39 Кодексу цивільного захисту України) та виданням (поширенням) власних рекомендацій ГУ (У) ДСНС. Зазначені пропозиції та рекомендації повинні містити інформацію про нові методи відпрацювання практичних навичок осіб керівного складу, фахівців з питань цивільного захисту та персоналу суб'єктів господарювання, можливостей нової техніки і технологій, способів організації та проведення аварійнорятувальних та інших невідкладних робіт, нову організаційну взаємодію сил цивільного захисту та поширення позитивного досвіду з проведення спеціальних об'єктових навчань і тренувань з урахуванням виробничих і територіальних особливостей. Для поширення зазначених методичних матеріалів рекомендується використовувати засоби масової інформації, можливості навчально-методичних центрів сфери цивільного захисту та представницьких заходів з питань безпеки та надзвичайних ситуацій.

Навчально-методичні центри сфери цивільного захисту згідно з абзацом третім пункту 2.1. Типового положення про територіальні курси, навчально-методичні центри цивільного захисту та безпеки життєдіяльності затвердженого наказом МВС від 29.05.2014 № 523, зареєстрованим у Мін'юсті 13 червня 2014 р. за № 624/25401, у взаємодії з ГУ (У) ДСНС України (абзац четвертий підпункту 1 пункту 2.3. цього Типового положення) здійснюють методичний супровід практичної підготовки на підприємствах, в установах, організаціях спеціальних об'єктових навчань, тренувань з питань цивільного захисту. Методичний супровід проводиться згідно із затвердженими місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування планами-графіками проведення практичної підготовки осіб керівного складу і фахівців, діяльність яких пов'язана з організацією і здійсненням заходів цивільного захисту на підприємствах, в установах, організаціях у відповідному році та організаційно-методичними вказівками з питань цивільного захисту.

Для методичного супроводу практичної підготовки навчально-методичними центрами сфери цивільного захисту проводиться:

- консультативно-діагностична робота щодо оцінки стану підготовки працівників підприємств, установ та організацій до дій у надзвичайних ситуаціях та розробка пропозицій щодо його удосконалення;
- розробка зразків планувальних, облікових та звітних документів відповідно до Порядку здійснення навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 26 червня

2013 р. № 444 (графік проведення спеціальних об'єктових навчань і тренувань з питань цивільного захисту, плани проведення спеціальних об'єктових навчань (тренувань) з питань цивільного захисту, журнали навчання, звіти про проведення навчань (тренувань) та інших документів згідно з рекомендаціями Організаційно-методичних вказівок з підготовки населення до дій у надзвичайних ситуаціях, затверджених наказом ДСНС України від 19.02.2016 № 83);

- методична допомога щодо вибору тематики, навчальних цілей та питань, обсягу та характеру практичних завдань навчань, підготовки залучених осіб та посередників, засобів та ступеня імітації, застосування спеціальної техніки, приладів та обладнання, складу навчально-виробничої бази;

- інформаційна підтримка та забезпечення необхідними навчально-методичними матеріалами.

Підготовка керівного складу та персоналу для забезпечення успішного проведення навчання здійснюється на спеціально організованих керівником підприємства, установи, організації інструктивно-методичних заняттях, що проводяться навчально-методичними центрами сфери цивільного захисту за попередньо узгодженим з суб'єктом господарювання переліком навчально-виробничих завдань, а також у формі індивідуальних занять, групових інструктажів та консультацій.

Висновки

На даний час ризик виникнення надзвичайних ситуацій на території України є високим. Зростає масштабність наслідків аварій, катастроф і стихійних лих, що ставить проблему запобігання виникненню надзвичайних ситуацій і ліквідації їх наслідків як найбільш актуальну.

Організація цивільного захисту в сучасних умовах – завдання досить складне і потребує, з одного боку, чіткої організації взаємодії всіх органів державної влади у вирішенні питань захисту від впливу надзвичайних ситуацій, відповідального ставлення керівників системи ЦЗ всіх рівнів, з іншого боку, відповідального особистого ставлення громадян до питань збереження свого життя і здоров'я.

Реалізація прогнозованого Планом дій органів управління і сил ЦЗ підприємства із запобігання і ліквідації надзвичайних ситуацій комплексу заходів щодо запобігання виникненню надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру забезпечить попередження надзвичайних ситуацій на території, зменшення витрат на ліквідацію надзвичайних ситуацій та їх наслідків при їх виникненні.

Реалізація передбачених Планом заходів, спрямованих на технічне оснащення сил реагування, дозволить оптимізувати їх чисельність та підвищити оперативність і ефективність проведення першочергових аварійно-рятувальних робіт, наслідком чого має стати зменшення втрат від надзвичайних ситуацій.

Поліпшення підготовки та інформування керівного складу та працівників щодо правильних дій при виникненні надзвичайних ситуацій дозволить зменшити витрати на компенсацію шкоди керівному складу та працівникам, які потерпіли внаслідок надзвичайних ситуацій.

Реалізація Плану дозволить використати технічний та організаційний досвід, необхідний для практичного запровадження єдиної державної системи запобігання та реагування на надзвичайні ситуації техногенного та природного характеру.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України "Кодекс цивільного захисту України" від 2.10. 2012 року № 5403-VI.
2. Постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження Порядку підготовки до дій за призначенням органів управління та сил цивільного захисту" від 26 червня 2013 року № 443.
3. Постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження Порядку здійснення навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях" від 26 червня 2013 року № 444.
4. Постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження Порядку утворення, завдання та функції формувань цивільного захисту" від 9 жовтня 2013 року № 787.
5. Постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження Порядку проведення навчання керівного складу та фахівців, діяльність яких пов'язана з організацією і здійсненням заходів з питань цивільного захисту" від 23 жовтня 2013 року № 819.
6. Постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження Положення про єдину державну систему цивільного захисту" від 9 січня 2014 р. N 11.
7. Постанова Кабінету Міністрів України "Положення про спеціалізовані служби", від 8 липня 2015 року № 469.
8. Постанова Кабінету Міністрів України від 19 серпня 2002 р. № 1200 "Про затвердження Порядку забезпечення населення і працівників формувань та спеціалізованих служб цивільного захисту засобами індивідуального захисту, приладами радіаційної та хімічної розвідки, дозиметричного і хімічного контролю"
9. Наказ Міністерства внутрішніх справ України " Про затвердження Примірного положення про формування цивільного захисту ” від 31 січня 2015 року № 113.
10. Лист ДСНС України від 26.04.2017 №16-6361/161 «Рекомендації щодо проведення спеціальних об'єктових навчань і тренувань з питань цивільного захисту»
11. Наказ Міністерства внутрішніх справ України " Про затвердження Положення про організацію навчального процесу з функціонального навчання ” від 21 жовтня 2014 року № 1112.
12. Наказ Державної служби надзвичайних ситуацій України " Про затвердження Примірного переліку документів з питань цивільного захисту, що розробляються центральними і місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, суб'єктами господарювання ” від 12 липня 2016 року № 335.
13. Наказ Міністерства надзвичайних ситуацій України " Методичні рекомендації щодо порядку створення, обладнання та забезпечення функціонування консультаційних пунктів з питань цивільного захисту при

житлово-експлуатаційних організаціях та сільських (селищних) радах ” від 07.06.2011 року № 587.

14. Організаційно-методичні вказівки з підготовки населення до дій у надзвичайних ситуаціях. Наказ ДСНС України № 83 від 19.02.2016 року.